

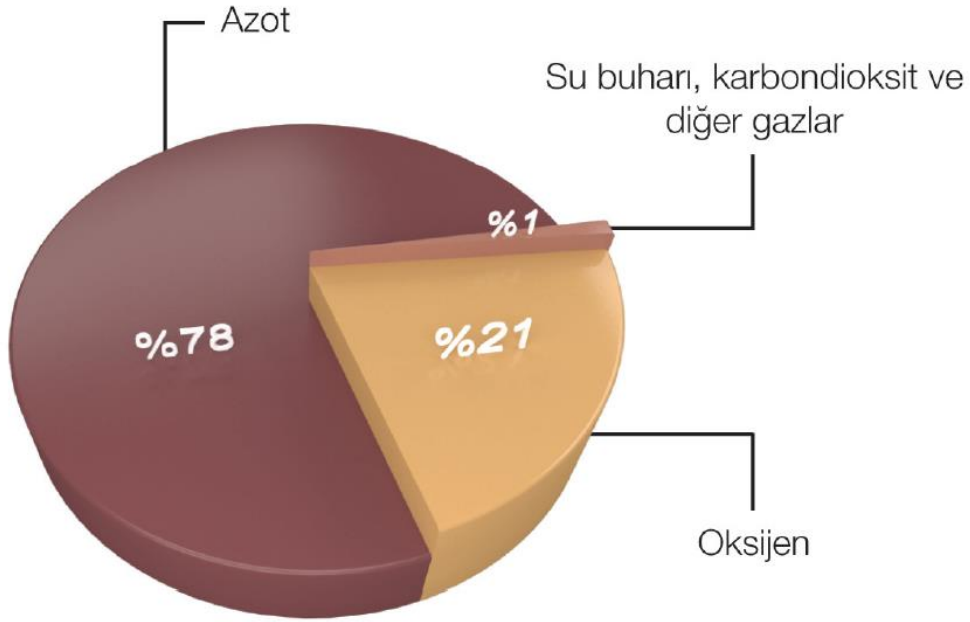

ÖZET

İklim ve Hava Hareketleri

Atmosfer, Su Buharı ve Hava Olayları

Bir gezegeni veya uyduyu çevreleyen gaz tabakalarının belirli bir katmanına **atmosfer** denir. Atmosfer, gezegenin ya da uydunun, gaz moleküllerini kütle çekim kuvveti ile kendine doğru çekmesi sonucu oluşur. Nefes aldığımızda içimize çektiğimiz hava atmosferin bir parçasıdır. Atmosferimizi oluşturan havanın %78'i azot, %21'i solunum yapmamız için gerekli olan oksijendir. Atmosferimizin geriye kalan %1'lik kısmı ise su buharı, karbondioksit, metan ve ozon gibi gazlardan oluşur.

Havanın bileşenleri

Havadaki su buharının yükselip gökyüzünde yoğunlaşması sonucu yağışlar meydana gelir. Hava sıcaklığına ve havadaki su buharı, diğer adıyla nem miktarına bağlı olarak gerçekleşen yağmur, kar ve rüzgâr gibi olaylara **hava olayları** adı verilir.

Basıncın Hava Olaylarına Etkisi

Hava basıncındaki değişimler, hava olaylarını etkileyen temel etmenlerden biridir. Dünya üzerinde Ekvator'a yakın bölgeler güneş ışığını dik açıya yakın bir açıyla alır. Bu nedenle, bu bölgelerde hava daha sıcaktır. Isınan hava genişler ve hacmindeki artış nedeniyle yoğunluğu ve basıncı azalır. Bunun sonucunda bu bölgelerde **alçak basınç** alanları oluşur. Alçak

ÖZET

basınç alanlarında, düşük yoğunluktaki hava yükselerek tekrar yoğunlaşır ve yeryüzüne yağış olarak iner. Bu nedenle, alçak basınç alanlarında yağmurlu ve bulutlu hava durumu gözlenir.

Dünya'da yüksek ve alçak basınç alanları

Güneş ışığının daha eğik bir açıyla düştüğü kutuplara yakın bölgelerde ise güneş ışığı daha geniş bir alana yayılır. Bu nedenle bu bölgelerde hava daha soğuktur. Soğuk hava büzülerek alçalır ve yoğunlaşır. Hava basıncının artmasıyla bu bölgelerde **yüksek basınç** alanları oluşur. Yüksek basınç

alanlarında hava yeryüzüne yaklaştıkça ısınır ve gökyüzünde yoğunlaşma meydana gelmez. Bu nedenle bu bölgelerde güneşli ve sakin hava durumu gözlenir.

Basınç farkı dolayısıyla havanın yüksek basınç alanlarından alçak basınç alanlarına doğru hareketiyle rüzgârlar oluşur. Basınç farkının artması rüzgârın şiddetini de artırır.

Ekvator ile kutup bölgelerinde alçak ve yüksek basınç alanları olduğu gibi, bu durum daha küçük bölgelerde de meydana gelebilir. Örneğin; Türkiye üzerinde kutuplara daha yakın olan Karadeniz Bölgesi çevresinde yüksek basınç alanları oluşurken, Ekvator'a yakın Akdeniz Bölgesi çevresinde alçak basınç alanları gözlenebilir.

Rüzgârlar

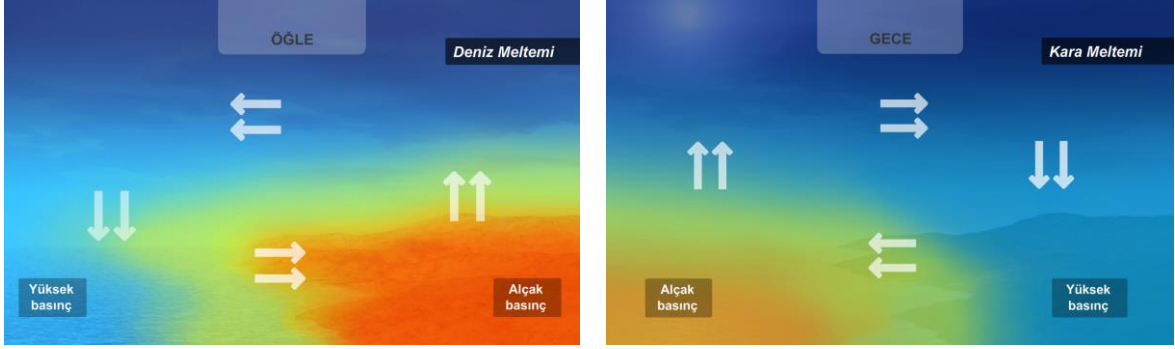
Atmosferdeki basınç değişimleri nedeniyle havanın yatay hareketlerine **rüzgâr** adı verilir.

Rüzgârın esiş yönü, yüksek basınç olan bölgeden alçak basınç olan bölgeye doğrudur ve iki bölge arasındaki basınç farkı, havanın akış hızını yani rüzgârın hızını belirler. Rüzgârlar hızlarına göre gruplandırılır ve farklı farklı isimler alır.

Deniz kenarında farklı yüzey sıcaklıklarına sahip deniz ve kıyı arasında oluşan rüzgârlara **meltem** adı verilir. Deniz meltemi, gündüz deniz yüzeyindeki, yoğunluğu daha fazla olan serin havanın karaya doğru hareket etmesi sonucu oluşur. Kara meltemi ise gece toprak yüzeyindeki, yoğunluğu daha fazla olan serin havanın denize doğru hareket etmesi sonucu oluşur.

ÖZET

Hızı saatte 120 kilometreden büyük olan rüzgârlara **kasırğa** adı verilir. Kasırgalar; bitki örtüsünde, yerleşim yerlerinde büyük tahribata yol açar ve daha çok ekvatorial bölgelerde gözlenir. Kasırğa oluşumunu havadaki nem oranı, okyanus suyu sıcaklığı, rüzgâr hızı ve konum etkiler. Okyanus suyu sıcaklığı arttığında su yüzeyindeki buharlaşma da artar. Okyanus yüzeyinde bulunan ve sıcaklığı gittikçe yükselen hava, su buharıyla birlikte dönerek yükselir. Yükselen hava, soğuk bölgelerde aniden yoğunlaşır ve tekrar yeryüzüne doğru hareket eder, yağışlar gözlenir. Bu döngünün devam etmesiyle hızlanan hava akışı kasırgaları oluşturur. Kasırğa sırasında havadaki nem oranının gittikçe artmasıyla **hortumlar** oluşabilir. Hortumlar, etki alanları küçük olmasına rağmen, yıkıcılığı çok yüksek rüzgârlardır.

Hortum

Saatteki hızı 90 ile 120 kilometre arasında olan rüzgârlara ise **fırtına** denir. Fırtınalar, ince ağaç dallarının kırılmasına ve arabaların yoldan çıkmasına neden olabilir.

ÖZET

Yağış Türleri

Yeryüzünde bulunan su, buharlaşma ve yoğunlaşma olayları nedeniyle devamlı bir döngü içerisinde. Su kaynaklarındaki su buharlaşarak atmosfere yükselir. Atmosferde hava sıcaklığının düşmesiyle yoğunlaşarak katı ya da sıvı hâlde yeryüzüne iner. Atmosferdeki su buharının sıvı ya da katı hâlde yeryüzüne düşmesine **yağış** denir.

Bulutları oluşturan su buharının bir kısmı havanın soğumasıyla sıvıya dönüşür. Oluşan su damlacıklarının birleşip ağırlaştıktan sonra yeryüzüne inmesiyle gözlenen yağış türüne **yağmur** denir. Bu su damlacıklarının, sıcaklığın 0 °C'un altına düşmesi sonucu buz kristallerine dönüşerek yeryüzüne inmesiyle meydana gelen yağış türü ise **kar** olarak adlandırılır. Bazen bulutlarda oluşan su damlacıkları dikey hava hareketleri nedeniyle sıcak bölgeden soğuk bölgelere taşınır ve donar. İri buz tanelerine dönüşerek yeryüzüne düşmesiyle **dolu** yağışı gözlenir.

Çiy ve Kırağı

Yeryüzünde sürekli olarak buharlaşma gerçekleştiği için, havada her zaman bir miktar su buharı bulunur. Hava sıcaklığı, havadaki su buharının, diğer adıyla nemin oranını belirleyen temel etkidir. Havadaki nem oranı, günün hangi saatinde olduğumuza ve bulunduğumuz bölgeye göre değişir. Örneğin; kutuplar gibi soğuk iklime sahip bölgelerde havadaki nem oranı çok az iken, Ekvator gibi tropikal bölgelerde buharlaşma fazla olduğu için havadaki nem oranı da oldukça fazladır. Hava sıcaklığının çok fazla olduğu öğle saatlerinde, artan buharlaşma ile birlikte havadaki nem oranı da artar. Güneş kaybolduğunda, hava sıcaklığı azalır ve yeryüzü soğur. Bundan dolayı, havanın yere temas eden kısmındaki nem ısı kaybederek yoğunlaşır. Nem ısı kaybederek sıvı hâle geldiğinde **çiy**; daha çok ısı kaybedip katı hâle geçtiğinde **kırağı** oluşur.

Sis

Nemli ve ılık havanın, daha soğuk hava kütleleriyle karşılaşması sonucu, su buharı su taneciklerine dönüşerek yoğunlaşır. Bu yoğunlaşma yeryüzüne yakın yerlerde gerçekleştiğinde **sis** oluşur. Sis, özellikle havanın soğumaya başladığı aylarda, nem oranı yüksek bölgelerde etkili olur. Ülkemizde Karadeniz ve Marmara Denizi kıyılarının iç kesimlerinde sis yoğun olarak gözlenir.

ÖZET

Hava Tahmininin Önemi

Hava olaylarının değişimi günlük yaşantımızı etkiler. Örneğin bizler günümüzü nasıl geçireceğimizi planlarken hava durumunu göz önünde bulundururuz. Denizciler denize açılmadan önce, pilotlar uçuş öncesinde ve çiftçiler de toprağı ekip biçmeden önce yapılan hava tahminlerini göz önünde bulundururlar. Bu nedenle, havanın durumunun nasıl olacağına önceden tahmin edilebilmesi çok önemlidir. Atmosferdeki sıcaklık değişimlerini ve çeşitli hava olaylarını inceleyerek hava tahminleri yapan bilim dalına **meteoroloji** denir. Meteoroloji ile uğraşarak hava tahminleri yapan kişilere ise **meteorolog** adı verilir. Meteorologlar, gece ve gündüz sıcaklıklarının nasıl olacağı, alçak ve yüksek basınç etkisinin ne şekilde hissedileceğı gibi tahminlerde bulunur

İklim

Geniş bir bölgede uzun yıllar boyunca gözlenen hava olaylarının ortalamasına **iklim** denir. Dört mevsim boyunca bir bölgedeki ortalama hava sıcaklığı ve yağış miktarı, o bölgenin iklimini belirler. Bölgenin sıcaklığını ve yağış miktarını ise Ekvator'a yakınlık, rüzgârlar, yeryüzü şekilleri ve okyanus akıntıları gibi birçok faktör belirler. Bu yüzden Dünya'nın farklı bölgelerinde farklı iklimler görülür. İklim bilimi anlamına gelen **klimatoloji**, yeryüzünde görülen iklim tiplerini inceleyen bilim dalıdır. İklimi çalışan bilim insanlarına **iklim bilimci (klimatolog)** denir.

İklim ve Hava Olayları Arasındaki Fark

İklim	Hava Olayları
Geniş bir bölgede uzun yıllar boyunca gözlenen hava olaylarının ortalamasıdır.	Belirli ve kısa bir zaman içinde küçük bir bölgede meydana gelen hava olaylarıdır.
Hava olaylarının 30 – 35 yıllık ortalama değerleriyle belirlenir.	Tahmine dayalıdır. Saatlik ve günlük gözlemlerle tahmin edilir.
İklim bilimi , yeryüzünde görülen iklim tiplerini ve iklimi oluşturan etmenleri inceleyen bilim dalıdır.	Meteoroloji , hava olaylarını inceleyen ve hava tahminleri yapan bilim dalıdır.
İklimi çalışan bilim insanlarına iklim bilimci (klimatolog) denir.	Hava olaylarını çalışan bilim insanlarına meteorolog denir.